

TÜRK DESTANLARINDAN BACIYAN-I RUM'A TÜRK KÜLTÜRÜNDE KADIN

Mustafa Levent Dıraman

Giriş

Tarih, ulusların hatıra defteridir. Uluslar bu deftere bakarak yanlışlarından ders çıkartıp, geleceklerine ışık tutmaya çalışırlar. Tarihin yazıcısı kültür, kültürün mürekkebi örf, adet, gelenek, göreneklerdir. Bir milleti diğer uygarlıklardan ayıran özellikleri kültürleridir. Ziya Gökalp kültürü “Bir medeniyetin her millete aldığı hususi şekil” olarak tanımlar ve hars adını verir.¹ Kültür, insanlığın yaradılışına kadar uzanana bir perspektif gösterir. Z. Gökalp, *Türkçülüğün Esasları* kitabında² kültürü, “bir milletin dini, ahlaki, hukuki, akli, estetik, lisani iktisadi ve fenni hayatlarının ahenkli bir bütünü” olarak tanımlar. Sınırları geniş olan Türk toplumunda bazı konularda farklılıklar görülse de Türk milletinin kendine özgü köklü ve zengin bir milli kültürü vardır. Türk tarihi kültürüyle aynileşir. Ziya Gökalp’in bu noktada kültür ve uygarlık ayrımını Osmanlılık-Türklük ilişkisi üzerine kurduğunu ve daha önce Orta Asya medeniyetinin içinde yer almış bulunan Türklüğün Batı dünyası içinde yer alabileceğini savunma noktasında konuya yaklaştığını da belirtelim.³ Kadim Türk geleneğinde toplumun temel taşı ailedir. Aile birliğinin temsili otağ, otağın temeli ve ailenin vazgeçilmez unsuru olan kadındır.⁴ Gökalp’e göre eski Türk ailesi ne ana yanlı ne baba yanlı ailedir. Eski Türk ailesi soy adını almıştır. Soyda hem erkek tarafından gelen hem kadın tarafından gelen akrabalar vardır. Bu akrabalar, hukukça birbirine eşittir. Kadın Şamanizm’i, erkek

¹ Ziya Gökalp, “Türk Uygarlığı Tarihi” İnkılap Kitabevi, İstanbul 1991, s.5.

² Ziya Gökalp. *Türkçülüğün Esasları*, İstanbul: Varlık Yayınları, 1976.

³ Yüksel Yıldırım, “Kemal Tahir Düşüncesinde Osmanlılık ve Anadolu Türklüğü İlişkisi”, *Tarih Okulu Dergisi* (C:11, S:XXXVI), s.659-675.

⁴ Bahaeddin Ögel Türk Kültür Tarihine Giriş 6 Kültür Bakanlığı, Ankara, 1991, C6, s.59.

Toyonizm'i temsil etmektir. Şamanizm ve Toyonizm'in dizgeleri eşit olduğu için kadın ve erkekte birbirine eşit sayılmıştı.⁵ Türk kadını, siyasi ve sosyal hayatta vazgeçilmez konumdadır. Kadın ve erkek kadim geleneğin iki eşit parçasıdır lakin kastedilen oransal bir eşitlik değil, bir bütünün birbirini tamamlayan iki parçası şeklindedir. Z. Gökalp, bu durumu şöyle açıklar: "Türklerde kadın ne tabu ne yen olmadığından güzel cins, dayanıklı cinsin karşıt ve çelişeni değil, tersine eşi ve tamamlayıcısı olmuştur."⁶ Kadın kıymetlidir çünkü analık vasfıyla soyun devamını sağlar, erkek kıymetlidir çünkü cesaretiyle önce ailesini sonra ülkesini korur. Elbette ki birbirini tamamlayan bu iki parça yiğitlik, cesaret, kahramanlık gibi konularda da birbirine denk olacaktır. Çünkü yiğit Türk erkeğine yiğit hatun yaraşır.

Bazı kültürlerde ise kadın zor uygulamaların muhatabı olmuştur. Örneğin geleneksel Çin toplumu, ataerkil aile sistemi üzerine kurulmuş, erkek egemen bir toplumdur. Bu toplumda, kadın, daima, dışlanan, aşağılanan ve küçümsenen bir varlık olmuştur. Doğduğu andan itibaren, toplumda ikinci sınıfa yerleştirilen kadın, ayak bağlama geleneğiyle, gelenek adı altında sakat bırakılmıştır. Hintlilerin Sati uygulamasında ise dul kalan kadının kötülük ve günahkarlık simgesi haline geldiği düşünüldüğü için kadının ölen eşiyle birlikte yakılıp ve kutsallaştığına inanılmıştır. Bu tarz uygulamalar Türk töresinde görülmez. Türk kadınları iffeti, feraseti, cesareti ve çalışkanlığıyla tarihin farklı dönemlerinde hatun, terken, afşin, ana hatun, bacı gibi isimler almış ve isimlerini sonuna kadar hak etmişlerdir. Tarihteki "Türk kadını" deyiminin hakkını her durumda vermiş, barışta huzurun teminatı, savaşta cesaretin timsali olmuştur.

Türk Destanlarında Kadın

Türk kadınına tanımak için Türk destanlarına bakmak yeterlidir. Destan, kökü tarihe dayanarak ilhamını tarihten alan bir halk edebiyatıdır. Kıymetini halk gözüyle görüp, halk ruhuyla duymasından alır. Destanlar, milli karakterdeki manzum eserlerdir. Türk destanlarında yardımcı karakterler kadınlar gibi görünse de kadın ve erkek kahramanların özgül ağırlıkları farklıdır. Yaradılış Destan'ına göre kadın, evrenin yaradılışının başat noktasıdır. Bu destana göre kainat yaratılmadan evvel her yer sudur. Tanrı, Kayra Han Ülgen Ata yalnızlıktan sıkıldığı bir günde Ak Ana, Tanrı Ülgen'e yaratıcılık ilhamı vermiştir. Oğuz Kağan Destanı ise Türklerin kadına bakışından izler taşır. Oğuz Kağan Destanı "günlerden bir gün Ay Kağan'ın gözü parladı,

⁵ Gökalp, Türk Uygarlığı Tarihi, s. 101.

⁶ Gökalp, Türk Uygarlığı Tarihi, s. 228.

bir erkek çocuk doğurdu” ifadeleriyle başlar.⁷ Kut taşıyan Oğuz Kağan’ı dünyaya getiren annesi Ay Kağan’dır. Türk devlet geleneğinde kut bir tek sülalede ve irsidir. Kağan gücünü kut inancından alır. Oğuz Kağan’ın birinci eşinin gökten indirilmesi onun gibi kutlu olmasının bir sonucudur. Oğuz Kağan destanında kutlu eşlerden birinin kutlu mavi ışıktan, diğlerinin kutsal bir ağaçtan doğması da kutun kadınlara yansımasıdır. Türk mitolojisine göre Türkler’e Ergenekon’a girişlerinde dişi bir kurt yol göstermiştir. Türklerde ocak ruhunun erkek ve dişil mabut taşıdığına inanılırdı. Evin tam ortasında, kalbinde ocağın yer alma nedeni budur. Yanan ateşte hem Od ata hem Od ana adı verilirdi. Çünkü ocakta barınan mabudun büyükanne ve dedelerin mabudu olduğuna inanılırdı ki bu durum bize eski Türklerde eşitlikçi aile dinamiği olduğunun göstergesidir. Yakut Türkleri ateş Tanrıçasını ak saçlı bir kadın olarak görürler. Ayzıt ise Yunan mitolojisindeki Afrodit’e benzeyen, Türk mitolojisindeki güzelliğin sembolüdür. Bir kadın doğum yapacağı zaman Ayzıt imdadına yetişir. Perileriyle üç gün ve üç gece orada kalır.⁸ Süt gölünden getirdiği damlayı çocuğun ruhuna damlatır bu mefkure damlasıdır ve Ayzıt’ın simgesi kuğudur. Bu yüzden Türk mitolojisinde kuğu kut-saldır. Bir Türk boyu olan Başkurtlar da soylarının bir avcıyla evlenen dişi bir kurttan geldiğine inanmaktadırlar.⁹ Yine Türk mitolojisinde Umay ana bereket ve bekaret tanrıçasıdır. Çocukları ve hayvan yavrularını korur.¹⁰ Gün ana ise Türk ve Altay mitolojisinde güneş tanrıçası olarak bilinir ve insanları ilk büyük annesi olarak kabul edilir.

Dede Korkut Hikayeleri, Oğuzların günlük yaşamından kesitler sunarak sevinç ve kederlerini, gelenek ve göreneklerini, ekonomik ve sosyal hayatlarını anlatır. Kahramanlar başlarına gelen felaketlerden çoğu zaman onları seven kadınların azim ve gayretleriyle kurtulurlar. Azrail, Deli Dumrul’un canını almak istediğinde eşi Deli Dumrul adına aylanı yani (can değişimi) ¹¹ yapmak ister. Aylanı, Türk halklarının şaman inancına göre bir kişinin canını kurtarması için başka birinin canını vermesidir ki bu motifin işlendiği en güzel yer Deli Dumrul destanıdır. Destanda Deli Dumrul’un eşi, “Göz açıp gördüğüm, gönül açıp sevdiğim, koç yiğidim, şah yiğidim kadir Tanrı tanık olsun, benim canım senin canına kurban olsun” diyerek eşine olan sevgisini kanıtlamıştır.¹²

⁷ Fatih Bakırcı, Maddi Kültür,(PDF: Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma Genel Müdürlüğü 9. Milletler Arası Halk Kültürü Kongresi 2017) s.66. (erişim 25.05.2022).

⁸ Gökalp, Türk Uygarlığı Tarihi, s.254.

⁹ Yaşar Çoruhlu, Türk Sanatında Hayvan Sembolizmi, Konya: Kömen Yayınları, 2014, s.73.

¹⁰ Nevzat Gözaydın, Türk Ansiklopedisi, C33, Ankara, 1986, s.11.

¹¹ Deniz Karakurt, Açıklamalı Türk Söylence Tarihi Sözlüğü, 2011, s.42.

¹² Pervin Ergun, Dede Korkut Hikayeleri 2009, s.112.

Eski Türklerde kız çocukları cahiliye Arap kabilelerindeki gibi yoksul düşmek korkusuyla ya da aileye külfet getireceği düşüncesiyle toprağa gömerek öldürülmez. Bilakis kız çocuğu sahibi olmak istenir ve kız çocuğu çok sevilmektedir. Dede Korkut Hikayesindeki Kam Büre Bey Oğlu Bamsı Beyrek Destanında Bican Bey: "Beyler benim içinde dua edin Allah bana bir kız versin" der. Duası kabul olur ve Banı Çiçek dünyaya gelir. Eski Türklerdeki kadın temasını en güzel işleyen destanlardan birisi yine Bamsı Beyrek destanıdır. Bamsı Beyrek, bir gün "Baba bir kız aliver ki ben yerimden kalkmadan o kalkmalı, ben karakoç atıma binmeden o şahbaz atına binmeli, ben düşmana varmadan o bana baş getirmeli" deyince babası "Oğul sen kız istemezsin, kendine yoldaş, ayaktaşı istersin der."¹³ Dede Korkut Hikayelerinde namus kavramı kadın için çok önemlidir. Bunun örneğini Dirse Han'ın hanımı Burla Hatunda görürüz. Burla Hatun ilk olarak Salur Kazanın evinin yağmalanması hikayesinde karşımıza çıkar. Eşinin ve Oğuz'un namusunun kirlenmesinden oğlunun ölümüne razı olacak kadar iffetine düşkündür. İkinci hikayede oğlu Uruz Bey'i kurtarmak için kırk tane ince belli savaşçı alp kızla yola çıkar ve sevdiklerini kurtarır. Burla Hatun, son hikayede ideal bir eş, fedakar bir anne olarak yer alır. Ferasetli, kabiliyetli, zeki ve güçlü bir hatun olarak hafızalarımızda kalmıştır.

Göçebe bir toplum hayatının zorunlu kıldığı bu kuvvetli insan tipine olan ihtiyaç hem erkekler hem de kadınlar için geçerli olmuştur. Çünkü atlı-göçebe kültüründe yaşamak büyük emek, enerji, yetenek, gayret, kuvvet ve tecrübe isteyen bir iştir. Alp kadın olmak sadece düşman karşısında gösterilen kahramanlıktan ibaret değildir. Yardımseverlik, diğerkamlik, adalet duygusu, vicdan sahibi olma, merhametlilik, kararlılık gibi özellikler alpliğin diğer yarısıdır. Mehmet Kaplan'a göre göçebe toplumunda erkeğin kadını, kadının erkeği kuvvet ve cesaret bakımından denemesi bunun için çok önemlidir.¹⁴ Dede Korkut Hikayelerinde kadınlar alp tipi kahraman kadın özellikleri gösterirler. Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Destanında Trabzon tekfurunun kızı olan Selcen Hatun, kendisiyle evlenecek adamın çok güçlü ve kahraman bir adam olmasını ister zira kendisi de bir kahraman gibi savaşabilen, attığı ok yere düşmeyen bir kadındır. Düşmanların gece eşine baskın yapmasından korkar ve eşine haber verir. Savaş başladığında eşinin ve savaşçılarının yanında yer alır. Eşi yaralanınca atını düşman üzerine sürer ve hepsini kılıçtan geçirir.¹⁵ Türk destanlarında kadın kahramanlar merkezde yer almaktan çok genellikle tamamlayıcı bir rol üstlenirler ve başarıyla da üstesinden gelirler.

¹³ Ergun, Dede Korkut Hikayeleri, s.58.

¹⁴ Mehmet Kaplan, Dede Korkut Kitabında Kadın, Türkiye Mecmuası, 1951, C9, s.100.

¹⁵ Ergun, Dede Korkut Hikayeleri, ss.115.-132.

Dede Korkut Hikayelerinde eşlerin birbirine uyumu ve alpliği kadar, erkeklerin hanımlarına hitapları da önemlidir ki, bu durum bize eski Türklerde kadının eşinin gözündeki değerini yansıtır. Örneğin Dirse Han Oğlu Boğaç Han, hatununa şöyle seslenir: Beri gel başının bahtı, evimin tahtı, evden çıkıp yürüdüğünde selvi boylum, topuğuna dolananda kara saçım, kuru yaya benzer çatma kaşım, çift badem sığmayan dar ağızım, güz elmasına benzer al yanakım, kadını, yemişim, kavunum.¹⁶ Dede Korkut Destanlarında kızlar evlenirken erkek evi kalın adı verilen başlık parası ödemektedir. Kızlar ise yumuş adlı çeyiz getirir, gelin ve güvey mallarını birleştirerek ortak ev sahibi olurlardı. Ziya Gökalp, bu durumu “Eski kavimler arasında hiçbir kavim Türkler kadar kadın cinsiyetine hak vermemiş ve saygı göstermemiştir” şeklinde izah etmektedir. Kara Kalpak Türklerinin Kırk Kız destanında acımasız Moğol askerlerine yenileceğini bilen kızlar, ailelerini kurtarmak adına son nefeslerine kadar dövüşmüşlerdir. Kırk Kız Destanı sadece dişilerden oluşan bir grup olarak alp kadınlarını çağrıştırmaktadır. Manas Destanındaki Kanıkey de alp kadın olarak karşımıza çıkar. Saçlarını toplar, kocasının zırhını kuşanır, savaşa gider, yaralansa da kocasını bırakmaz. Adem ve Havva’nın yeryüzüne gönderildiği günden beri kadın pek çok şeyle mücadele etmiştir. Bu mücadele yaşadığı coğrafya ve kültür etrafında şekillenir. Asya bozkırlarında doru atını koşturan kadın, tabiatın sertliği, obalarına düzenlenen akınlar, fetih için yapılan savaşlar, aş pişirmek, çocuk büyütmek gibi pek çok zorlukla baş etmek durumunda kalmıştır.

İlk yazılı Türk eseri olan Orhun Abideleri her bakımdan destanlarla bütünlük arz eder. Yazıtlarda kadının devlet yönetimindeki rolü belirgindir. Göktürklerde hanın eşi hatun unvanlı olup, siyasi ve dini olarak özel bir konumdadır. Çin elçilerinin kabulünde Göktürk hatunlarının hazır bulunması devlet meclislerine katılmaları, bazen de devlet siyasetine yön verdikleri bilinmektedir. Türk milletinin adının yok olmaması kağan ve hatunlara bağlıdır. Bilge Kağan Kitabesinde “Türk Tanrısı, Türk milleti yok olmasın diye babam İltiş Kağan ile anam İl Bilge Hatunu göğün tepesinden tutup yukarı kaldırmış olacak” ifadeleri geçer.¹⁷ Göktürk yazıtları ve Uygur dönemine ait buluntularda “ana” sözcüğü, her zaman “baba” sözcüğünden önce yazılmıştır.¹⁸ Kültigin Abidesinde ise hatun, Umay’a benzer, Umay gibi olduğu ifade edilir. Orhun yazıtlarında daima devleti yaşatan hakan ile devleti bilen hatun birlikte anılmıştır. Hakan ve hatun gök ile yerin evlatlarıdır.

¹⁶ Ergun, Dede Korkut Hikayeleri, s.18.

¹⁷ Muharrem Ergin, Orhun Abideleri, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1970, s.6.

¹⁸ Bahaeddin Ögel, Düünden Bugüne Türk Kültürünün Gelişme Çağları, İstanbul: Türk Dünyası Araştırma Vakfı Yayınları, 2001, ss.247.-248.

Eski Türklerde totem önemli bir yer tutar. Kısırak erkek, inek kadının totemidir. Bu putlardan birincisi odanın sağ tarafına ikincisi sol tarafına asılırdı. Bu sözlerden anlaşılıyor ki bu iki totem erkek cinsi ile kadın cinsinin eşitliğini gösterirdi. Çünkü Türklerde sağ kolla sol kol birbirine eşittir. Cinsel totemlerin eşitliği de iki topluluğa ilişkin toplumsal bilinçlerin eşitliğini gösterir. Bu sözlerden anlaşılıyor ki cinsel eşitlik demokrasinin ilkelerinden biridir. Erkek kadının eşit olmadığı toplumlarda cinsel eşitlikte yok demektir. Cinsel eşitlik olmadıkça gerçek eşitlikte olamaz.¹⁹ Göktürkler devrinde kağanın karısı hatun, devlet işlerinde eşiyle birlikte söz sahibidir. Emirnamelerin altında yalnız kağanın adı değil, kağan ve hatunun adına ortak imza olması, resmi yazışmalarda kağanların hatundan ayrılmaması buna en güzel örnektir.²⁰

DîvânüLûgat-it-Türk'de ise kadına ilişkin pek çok kelime geçmektedir. Bu çokluk kadının toplumsal gücünden gelmektedir. Çünkü bir toplumda güçlü olan hakkında betimlemeler çok olur. Avrupa Hun devletine gelen elçilerle Atilla'nın eşi Arıg Han'ın görüştüğü, Hun hükümdarı Mete Han'ın eşinin imparatorluk adına Çin ile barış antlaşması imzaladığı bilinmektedir. İskitler ise tarihte Çin Seddinden batıda Tuna Nehrine kadar yayılmış göçebe bir Türk topluluğudur. İskit kadınları da diğer Türk boylarının kadınları gibi iyi ata binen, ok atan, at üstünde kargı savuran ve düşmanla amansız şekilde savaşıp kadınlarıdır. Üç düşman öldürmeden asla evlenmezler. İskitlerin kadın hakanı Tomris Hatundur. Pers Kralı Kayros, İskitleri imparatorluğuna katmak için Tomris Hatunla evlenmek ister. Lakin Tomris Hatun, Kayros'un niyetini bildiği için onu reddeder. Tomris Hatun yapılan savaş sonucu Pers Kralı Kayros'u öldürmüştür. Kafasını kan dolu fıçıya atarak oğlunun ve savaşçıların intikamını almıştır. Lider kadın tipinin tarihteki ilk bilinen örneği Tomris Hatundur.²¹ Kazan Türklerinde ise Kazan Tatarların hükümdarı Can Ali Han öldürülünce oğlunun devlet işlerine bakacak yaşta olmadığı için devlet işlerini Süyün Büke yürütmüştür. Cesareti, asaleti, zekası ile Kazan Hanlığının en sevilen ve saygı duyulan kadın hükümdarı olmayı başarmıştır.

Z. Gökalp'den öğrendiğimize göre çileci dinlerde kadın, erkekler için tabudur. Oysa estetik dinlerde kadın erkek için tabu değildir. Tersine kadın erkeğin her işte tamamlayıcısıdır. Bu nedenle her işte kadın ile erkeğin birlikte olması koşuldur. Ekonomik yaşamda, aile yaşamında, siyasal toplantılarda, savaşta, avda, şölenlerde yani ulusal ziyafetlerde, büyüsel törenlerde ve dinsel tapınmalarda erkek ile kadının birlikte bulunması gerekir. Gök ile yer

¹⁹ Gökalp, Türk Uygarlığı Tarihi, s.199.

²⁰ Gökalp, Türk Uygarlığı Tarihi, s.253.

²¹ Orhan Şaik Gökyay, Dedem Korkut Kitapları, Ankara, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Yayınları, 1973, ss.95.-96.

nasıl birbirinin tamamlayıcısı, ay ile güneş nasıl birbirinin arkadaşı ise, erkek ile kadında bütün işlerde birbirinin ayrılmaz parçalarıdır.

Eski Türk toplumunda kadınlar büyük bir serbestliğe sahiptir. Ata binmek, avlanmak, dövüşmek, şaman ayini düzenlemek gibi görevler alabilmektedir. Eski Türklerde kadın tabu olmadığı için örtünme ve harem gibi geleneklerde onlarda yoktu. İslamıktan önce Türk kadınlarında örtünme ve harem bulunmaması, Türklerin çileci bir dinden uzak bulunmalarının bir sonucuuydu.²² Namus ve iffetiyle anılan Türk kadının savaşta düşman eline geçmesi büyük bir itibar kaybıdır. Bu yüzden Türkler erken yaşlardan itibaren kız çocuklarına savaşmayı, kılıç kullanmayı, ata binmeyi öğretmişlerdir. Eski Türklerde eşlerin birbirlerine karşı sadakatli olmalarının sebebi daha önce bahsettiğimiz Tanrıça Ayzıttır. Ayzıt, aynı zamanda namusunda koruyucusudur. Ayzıt yaz törenlerinde namussuzları sarayına kabul etmediği gibi kurban kesseler de namussuzlar affedilmezlerdi. Bu yüzden sadakat ve namusun yüksek olması gerekmektedir.²³ Konargöçer bir hayata sahip olan ve ekonomisini avcılık ve hayvancılığa dayandıran kadim Türk topluluğunda kahramanlık ve yiğitlik ideal tiplerdir. Bu kavramlar erkekler için söylense de bu ideal tip alp tipi kadınları nitelemek için de kullanılır.

Mehmet Kaplan'a göre; edebiyatta kadınlar İslam öncesi ve göçebelik devrinin ideali olan erkek alp tipine yaklaşıp. Erkekler gibi ata biner, ok atar, kılıç kuşanır. Yerleşik medeniyete ve İslami kültür çevresine dahil olunca kadın erkekte daha pasif bir karakter taşır. Toprak ve din insanları kendilerinden üstün tabiat veya tabiatüstü kuvvetlere bağlar. Bu devirde kadın kahraman vasfını kaybederek bir haz ve aşk mevzuuna bürünür. Batı medeniyeti tesiri altına girince de kadın ilkin edebiyatta sonra hayatta beşeri hakları müdafaa edilir ve tamamiyle erkeklerle eşit seviyeye getirilir.²⁴

İl-Bilge terimi baş kadın yönetici anlamındadır. Zamanla yerini terken unvanına bırakmıştır. Özellikle Harzemşahlar ve Selçuklularda hükümdar eşleri terken unvanı taşımaktadır. Terkenler siyasi olaylara etki ediyor, yönetim ve siyasette de önemli roller üstleniyorlardı. Terken unvanının mana ve ehemmiyeti düşünüldüğünde eski Türk devletlerindeki kut telakkisinin izlerini görmek mümkündür. Kut duygusuna nasıl ki "Kağan" ve "Han" unvanlarında rastlıyor isek hanım sultanlara verilen "Terken" unvanında da aynı kut anlayışının izlerine rastlamaktayız. Son derece özel bir eğitime tabi tutulan ve siyasi evliliklere yönlendirilen bu unvan sahibi Türk prensesleri, gelin geldikleri devletleri her yönden ele geçirmeyi, özellikle siyasi sahada etkili olmayı hedeflemişlerdir. Bu unvan sahibi prensesler, bu yüzden dev-

²² Gökalp, Türk Uygarlığı Tarihi, s.252.

²³ Gökalp, Türk Uygarlığı Tarihi, ss.253.-255.

²⁴ Kaplan, Dede Korkut Kitabında Kadın, s.99.

letleri için son derece değerli olmuş, adeta küçük yaşlardan itibaren bir ordu komutanı veya devleti yönetme kabiliyetine sahip bir şehzade gibi itina ile yetiştirilmişlerdir.²⁵ Bu duruma örnek Selçuklu Sultanı Melikşah'ın eşi Terken Hatundur. Kadınların siyasi hayattaki aktif rolü Anadolu Türkiye Selçukluları ve Danişmenlerde de görülür. Sultanların yaşı küçük olduğunda devlet idaresini anneler ele almıştır.

İbni Batuta, seyahatnamesinde İznik kentine geldiğinde Sultan Orhan Gazi'nin eşi Bayalun Hatun'un askerlere komuta ettiğini görür. Hatun, İbni Batuta'ya yemek ikram eder ve birlikte yerler. Batuta, Kıpçak ülkesine geldiğinde ise Saltuya Bey'in, eşi olan hatunu karşılarken ayağa kalkmasından bahseder. Bu durum İbni Batuta tarafından hayretle karşılanır ve bu durum Batuta'nın bu coğrafyada kadınların kıymet ve derecesini anlamasına yardımcı olur. İbni Batuta Seyahatnamesi'nin "Hatunlar ve Töreleri" bölümünde Türk hatunlarının ordularının olduğundan bahseder.²⁶ İbni Batuta Kıpçak ülkesine geldiğinde erkeklerin kadınlara gösterdikleri aşırı saygıya şaşırır ve "Bu memlekette kadınlar erkeklerden daha üstün sayılır" der.

Abbasi halifesi Muktedir Billah tarafından İtil Türklerinin hükümdarı Almış Han'a elçi olarak gönderilen İbni Faldan ise Almış Han'ın eşinin gelen heyeti han ile birlikte karşıladığından bahseder. Tuğrul Bey, Büyük Selçuklu Devletinin kurucusu ve ilk sultanıdır. Eşi Altucan Hatun, Tuğrul Bey ve kardeşi Yalın İbrahim Bey'in savaşında esir düşen eşini kurtarmak için büyük bir ordu toplar. Halifenin ve Tuğrul Beyin veziri Amidül Mülk El Kunduri'nin karşı çıkmasına aldırmadan Hamedan'a gider ve Büyük Selçuklu Devleti'nin kardeş kavgasına düşmesini ve yıkılmasını önler. Selçuklu Devletindeki Altucan Hatun örneği, eski Türk devlet ve hakimiyet anlayışında kadının rolünün son örneğidir. Bu hatunun vefatından sonra hatunların devlet yönetimine etki ve katkıları aynı şekilde olmamış, Sultan Melikşah'tan itibaren giderek azalmaya ve değişmeye başlamıştır. Buradaki en büyük pay, vezir Nizamülmülk'e aittir. Nizamülmülk kadınların devlet işlerine karışmasını şu sözlerle reddeder: "Padişah kadınlarının padişaha hakim olduğu devirlerde ülkede rezalet, kötülük, fitne ve fesattan başka bir şey görülmemiştir" der.²⁷

Nizamülmülk'ün kadınların devlet işlerine katılması hakkındaki bu görüşü devlet işlerinde kadının geri plana düşmesinin başlangıcı sayılır. Kadın artık kadim gelenekten farklı bir duruş sergileyecektir.

²⁵ Pınar Sertkaya, "Türk Tarihinde Terkenler", Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2011, s.11.

²⁶ Gökalp, Türk Uygarlığı Tarihi, s.234.

²⁷ Nizamülmülk, Siyasetname, 1987, s.246.

Ziya Gökalp'e göre ise eski Türk toplulukları demokrat ve feministtir. Feminist olma sebeplerinden birisi Şamanizm'in kadındaki kutsi kuvvete dayanmasıdır. Türk şamanları sihir kuvvetlerini gösterebilmek için kendilerini kadınlara benzeterek, saçlarını uzatıp, seslerini inceltip, kadın elbiseleri giyerek sakal ve bıyıklarını tıraş ederlerdi. Buna karşılık Toyonizm dini de erkeğin kutsi kuvvetinde, kutunda tecelli ederdi. Toyonizm ile Şamanizm'in kıymetçe eşit olması hukuken erkek ve kadının eşit tanınmasına neden olmuştur. Hatta bir işin Toyonizm ya da Şamanizm'e dayanması lazım geldiğinde ve her işe ait toplantılarda kadınla erkeğin beraber bulunması şarttır. Eğer bir emirname hakan emrediyor ki; ibaresi ile başlarsa ona boyun eğilmezdi. Bu emrin kabul edilmesi için mutlaka hakan ve hatun emrediyor sözüyle başlaması gerekiyordu. Hakan tek başına bir elçiyi huzura kabul edemezdi. Elçiler, ancak sağda hakan, solda hatun oturdukları zamanda ikisinin birden huzurlarına çıkarlardı. Şölenlerde, kurultayda, ibadetlerde, ayinlerde, harp ve sulh meclislerinde hatun da hakanla beraber bulunurdu. Kadınlar örtünmeye ait hiçbir kayda bağlı değillerdi. Hakanın hükümte ortağı olan hatuna Türkan unvanı verilir-di. Hatun, hakan sülalesine mensup tüm prenseslerin ortak unvanı idi. Türkan mutlaka hatunlardan olacağı için ona da sadece hatun denilirdi.

Hatun kelimesi Türk devletlerinde kağanın ilk eşi için kullanılmaktaydı. Kutadgu Bilig'e göre Uygurlardan başlayarak Selçuklulara uzanan terken unvanı hem hükümdar hem de hatunlar için kullanılmaktaydı. Terken unvanlı hatunlar eşlerinin ve oğullarının yokluğunda naibe olarak görev yapıyorlardı. Kaşgarlı Mahmut'a göre ise hakanın eşinin hatun, konçuy, kuma adlı üç derecesi vardır. Ziya Gökalp, Türk Uygarlık Tarihi kitabında bu isimlerden şöyle bahseder;

Hükümdarların kız çocukların Melike deniliyor, evlendiklerinde de Melike Hatun unvanını alıyorlardı. Eski Türklerde zevce yalnızca tek olabilirdi. Hakan ve beylerin başka illere mensup odalıklarına kuma denirdi. Lakin bunlar hakiki zevce olamazlardı. Kumaların çocukları öz annelerine anne diye hitap etmezler, teyze derlerdi. Anne hitabı yalnızca babalarının hakiki zevcesine söylenebilirdi. Kuma ve hatunun farkı şöyledir ki; kumalar hakanın kendi ilinden değildir. Hatun ise hakanın kendi ilinden olurdu. Kuma, Çin prenseslerinden ise Konçuy adını alırlardı. Eski kavimler arasında hiç bir kavim kadın cinsiyetine Türkler kadar önem verip saygı göstermemiştir. Erkek daima karısına saygı gösterir, onu arabaya bindirerek kendisi de arabanın arkasından yaya yürürdü. Ziya Gökalp'e göre feminizm Türklerin en eski düsturu idi.

Türklerde Amazon Kadınları

Ziya Gökalp'a göre eski Türklerde kadınlar, Amazon idiler. Gökalp'in burada kastettiği Türk kadının yiğitlik, cesaret, korkusuzluk gibi savaşçı özellikleridir. Erkekler kadar binicilik, silahşörlük ve kahramanlık hususunda ustadırlar. Türk-Turan söylencelerine göre ise Amazonların ya da bu söylencelerde

verilen isimlerle Alp kızların-Savaşçı kadınların-Turan soylu kadınların varlıklarını Baciyân-ı Rûm'a kadar sürdürdüklerini tarihî belgelerle teyit edebilmektedir.²⁸ Anadolu bağrından pek çok kadın ve erkek çıkaran bir coğrafyadır. Bu alplerin cinsiyetleri bu coğrafya için önemli değil, cesaret, kahramanlık, yiğitlik ve vatan sevgileri önemlidir. Amazonlar, Türk tarihinde adı geçen ve Yunan mitolojisinde rastladığımız kadın savaşçılardan oluşan bir topluluktur Mitolojiye göre savaşçılık özelliklerini Harmonia ve Ares adlı uyum perisi ve savaş tanrısının kız evlatları olmalarından almaktadırlar. Amazonların Hz. İsa'dan önce 12. yüzyıl ile 20. yüzyıl arasında yaşadıkları düşünülmektedir. Büyük olasılıkla Anadolu'ya doğru gerçekleşen İskit-Kimmer göçleri ile buralara yerleşen İskit kadınları, Greklerin onlara taktıkları Amazon isimleri ile anılmaya başlamışlardır.²⁹ Amazon kadınlarının başlarında bir kraliçe vardır ve kendi içlerinde ve kendi hazırladıkları kanunları kullanmaktadırlar. Ünlü tarihçi Herodot, Amazonları, bir Asya kavmi olan ve Anadolu'da hüküm süren İskit kadın savaşçıları ile irtibatlandırır. Eski Yunanlılar Amazonları şaşalı bir üslupla, erkeklere zulmeden genç ve güzel bakireler olarak anlatılır. Barışta cilveli kız edasında olup, savaşta erkeklerden kurulu orduları yok ettiklerini söylerler.³⁰ Eski Yunan kaynaklarında bu savaşçı Amazon kadınların şeytan gibi dövüştükleri, çok hızlı ok attıkları, rüzgar gibi at sürdükleri ve tamamiyle dişil bir topluluk oldukları vurgulanmaktadır. Amazon kadınları için savaşmak adeta gündelik hayatın bir parçasıdır. Efsane ve mitlere dayanan söylencelerde Amazonların ülkesinin tam yeri belli olmamakla birlikte farklı yörelere ait adlar geçmektedir. Bu yöreler arasında Trakya, Skitya, Kafkas Dağları günümüzdeki Türkiye ve Libya toprakları belirtilmiştir. Fakat literatüre dayanan bilgilerde en çok; Amisos" olarak nitelendirilen, günümüzde de Samsun'da bulunan Terme (Themiskyra) şehridir.³¹ Amazon kadınları dişî savaşçılar oldukları için sağ göğüsleri oku hızlı atmalarına mani olduğu düşüncesiyle ya kesilir ya da bağlanırdı. Çoğu zaman kızlar kısarak sütüyle beslenerek göğüslerinin gelişmesi önlenirdi.³² Amazon kadınların çok iyi ata

²⁸ Nihat Gültepe, *Türk Kadın Tarihine Giriş*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2020, s.11.

²⁹ Cevat Şakir Kabaağaçlı, *Halikarnas Balıkçısı Anadolu Efsaneleri*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2003, s.20.

³⁰ Nihat Gültepe, *Türk Kadın Tarihine Giriş*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2008, s.39.

³¹ Merlin Stone, *Tanrılar Kadıncık* (çev. N. Arman). Payel Yayınları 2000, s.35. (Aktaran Aylin Güngör, Şule Atılğan " Kültürel Anlatılardan Amazon Kadınları Mitlerine: Hareketli Çizgi Roman Uygulamaları'12/2020 s.441-467.<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1473426>(erişim tarihi: 15.10.2020).

³² Kathleen Sears, *Mitoloji 101 Eski Yunan ve Roma Mitolojisi Hakkında Bilmeniz Gereken Her Şey* (çev. E. Duru). Say Yayınları. 2018 s.168.(Aktaran Aylin Güngör, Şule Atılğan " Kültürel Anlatılardan Amazon Kadınları Mitlerine: Hareketli Çizgi Roman Uygulamaları'12/2020 s.441-467.<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1473426>(erişim tarihi: 15.10.2020).

binip, iyi ok kullandıkları sanat eserleri ve antik dönem metinlerinde görülmektedir. Labris adlı çift taraflı balta simgeleridir. Esir aldıkları erkek savaşçıları soylarını sürdürmek için kullanan bu kadınlar, doğan erkek çocukları ya öldürürler ya sakat bırakırlar ya da kabilelerinden uzaklaştırırlardı. Çocuk kız ise daha küçük yaştan itibaren iyi bir savaşçı olarak yetiştirilirdi. Truva Savaşlarında Yunanlılar'a karşı Truva ile ittifak yaptıkları için Yunanlılar tarafından barbar kadınlar olarak adlandırılmışlardır.

Cinsiyet çalışmaları uzmanı Amerikalı Jeanine Davis Kimball, 1994 yılında Kazakistan'da Altay dağlarının eteklerinde bu konu ile ilgili bazı kazılar yapmıştır. Kazılarda pek çok kurganı açmış ve bulduğu eşyalarda Altaylı göçebe toplulukların izlerini görmüştür. Amazonların Türk boyları içinde yaşayan bir topluluk olduğu saptamış, bugünkü Kazakistan ve Moğolistan sınırları yaşayan bu savaşçı Amazon kadınlarının Orta Asya kökenli olduklarını tüm dünyaya ispat etmiştir. Yunan kaynaklarında savaşçıların sarışın olarak tasvir edildiğinden yola çıkarak Altaylardaki yalıtılmış göçbeleri araştırmaya başlar ve Altay Dağları'nın eteklerinde ıssız bir bölgede yaşayan 9 yaşlarındaki Meryemgül (Mairamgul) ismindeki sarışın Kırgız kıza dikkat çeker. Meryemgül'ün ve annesinin 3000 km uzaklıktaki Karadeniz kuzeyinde bulunan kurgandan çıkan iskelet örneklerini DNA testine gönderen Dr. Kimball çıkan sonuçlar karşısında şok olmuştur. 2500 yıllık savaşçı kadın ve Meryemgül'ün mitokondrial DNA'sı %99,9 oranında benzerdir. Meryemgül'ün 2500 yaşındaki savaşçının torunu olduğunu ve Troya Savaşındaki kuzeyden gelen dişi savaşçıların da kökeninin Orta Asya olduğu yani Amazonların Türk olduğu bilimsel olarak kanıtlanmıştır.³³

Bacıyan-ı Rum Teşkilatı

Türkçe olarak kaleme alınmış ilk kronolojik eserin sahibi olan Aşıkpaşazade'nin tanımladığı sosyal grup ve cemaatlerden birisi de Bacıyan-ı Rum'dur. Aşıkpaşazade'nin Tevahi Ali Osmanlı eserinde sözü edilen bu kadın grubu hakkında Fuat Köprülü şöyle ifade eder:

Aşıkpaşazade'nin bahsettiği üçüncü bir içtimai teşekkül Bacıyanı Rum, yani kadınlar teşkilatıdır. Başka hiçbir menbada zikredilmeyen bu zümrenin mevcudiyeti müdekkiklere haklı olarak o kadar garip görünmüştür ki, bir istinsah hatası olmak ihtimalini düşünerek ve muhtelif yazma farklılıklarını da göz önüne alarak bunun ya Hacıyan-ı Rum, yani Anadolu hacıları yahut Moğol Devletinden kalmış bir bakiye olarak Bahşıyan-ı Rum olması fikrini ileri sürmüşlerdir. 14. asırda Anadolu'dan hacca gidenlerin epey mühim bir kalabalık teşkil ettiklerini biliyorsak da bunların böyle bir hususi teşekkül olması,

³³ Gültepe, Türk Kadın Tarihine Giriş, 2008, ss.20.-25.

İslam dünyasında eşi olmayan bir garibedir ve böyle bir ihtimal asla varid değildir. 13. asırda İlhaniler sarayında daha ziyade “Uygur ve Moğol yazılarını bilen katip” manasında kullanılan ve daha eski zamanlarda “ruhani, sihirbaz, halk şairi” manalarını ifade eden Bahşi kelimesine gelince; Anadolu’da bunların böyle bir ehemmiyetli bir sınıf teşkil etmiş olmaları, tarihi bakımdan en uzak bir ihtimal olarak bile kabul edilemez, bunun için Bacıyan şeklinde okunması lüzumu zaruridir.³⁴

Âşıkpaşazâde’nin “Bacıyân-ı Rum” olarak adlandırdığı bu zümre üzerinde ilk defa İslami bilimler uzmanı Franz Taeschner durmuştur. Taeschner böyle bir teşkilatın olamayacağını bunun bir yazım hatası olduğunu düşünmüştür. Fuat Köprülü ise bu tezi kaynaklar ışığında çürütmüştür. Fuat Köprülü’nün Osmanlı’nın kuruluşu meselesinde Gibbons’un tezin çürütmek üzere Osmanlı’yı Selçuklu’nun devamı olarak göstermesi³⁵ aynı mantıkla bu teşkilatta da Türk izini aramasını açıklamaktadır. Anadolu’da XIII. yüzyılda kurulmuş olan Ahilik Teşkilatı gerçekleştirdiği birçok ekonomik, sosyal ve kültürel faaliyetleriyle Anadolu’nun ve Balkanlar’ın Türkleşmesine katkıda bulunmuştur. Bacıyan-ı Rum teşkilatı Ahi teşkilatının kadınlar koludur. Bu teşkilatın toplumda insanı seven, cinsiyet ayrımcılığı yapmayan, ahlaki değerleri önceleyen, sosyal yardımlaşmaya özen gösteren ve yoklukta birleşen bir kadın örgütlenmesi olduğu bilinmektedir.

Kurucusu Fatma Bacı, Ahi Evran olarak bildiğimiz Pîr Mahmud bin Ahmed Nasirüddin Ahî Evran bin Abbas Velî’nin eşidir. Ahi Evran, 1205 ‘de Kayseri’ye geldiğinde Rum ve Ermeni esnafla rekabet edebilmek için dayanışma temelli Ahilik Teşkilatını kurmuştur. Bu dönemde bu teşkilat o kadar iş görür olmuştur ki, Kemal Tahir “Devlet Ana” adlı eserinde çocukların büyüklerden gördüklerini taklit ederek “ahi derneği” kurup kendi aralarında oynayarak eğlendiklerini yazar.³⁶ Ahi Evran, Müslüman esnaf ve sanatkarları bu birlik altında toplayarak, onların hem ekonomik durumunu iyileştirmek istemiş hem de pek çok kişiyi ahlaklı esnaf, ahlaklı zanaatkar haline getirerek, pek çok gencin de sanat ve meslek sahibi olmasını sağlamıştır. Ahi Evran’ı örnek alan bu hanımlar topluluğu, Ahi Evran tarafından kurulan sanayi sitesinde işlenen derilerin artık yünlerini değerlendirmek için bir araya gelmişler, daha sonra bu yünlerle halı-kilim dokumuşlardır. Ayrıca bu malzemeleri yiyecek dikmekte de kullanan bu kadınlar, savaş zamanında askerlerin kıyafetlerini onararak, askerlere kıyafetler dikerek şehirlerine ekonomik destekte bulunmuşlardır. Fatma Bacı başkanlığın-

³⁴ Fuat Köprülü, Osmanlı Devleti’nin Kuruluşu, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1999, s.121.

³⁵ Yüksel Yıldırım, Kemal Tahir ve Osmanlılık, İstanbul: Doğu Kitabevi, 2019, s.50-53.

³⁶ Oğuzhan Atlı, Kemal Tahir’in Eserlerinde Halk Bilimi Unsurları, Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi, 2011, s.119.

da bu hanımlar, Ahilerle birlikte eğitim görmüş, pek çok alanda faaliyet göstermeye başlamışlardır. Bu ikili örgütlenme modeli kısa bir süre içinde Anadolu'nun en ücra köşelerine kadar yayılmış, böylece Anadolu'da, tarihinde görülmemiş bir kalkınma ve gelişme hamlesi elbirliğiyle başlamıştır. Kadim Türk geleneğindeki kadın erkek dayanışması bu konuda da tecelli etmiş, eski dönemde savaş meydanlarında sırt sırta savaşan kadın ve erkek, kalkınma çizgisinde yine sırt sırta vererek bütünün iki yarısı gibi birbirini tamamlamıştır. Böylece Anadolu'da aile temeline dayalı, ekonomik açıdan da güçlü ve müreffeh bir toplum hayatının kurulduğu söylenebilir. XIII. Yüzyılda Hacı Bektaş bu teşkilatın önde gelenlerinden olan Hatun Ana'ya bağlılığı olduğundan söz etmiştir. Hacı Bektaş'ın Menâkıb-names'si olarak bilinen "Velayet-name"de Fatma Bacı, Fatma Ana, Kadıncık Ana, Kadıncık olarak ismi defalarca geçmektedir. Hacı Bektaş'ın Fatma Bacı'yı sıkça ziyaret ettiğini, erenler ve dervişlerin saygı duydukları bir kişi olduğunu, erenlere sofrayı kurduğunu da belirtmiştir. Anadolu Selçukluları zamanında hanımlar arası kurulan bu teşkilat "Fakiregân" (Hanım Dervişler) şeklinde anılırken, teşkilâta mensup genç kız ve kadınların birbirlerine "Bacı" şeklinde hitap etmeleri sebebiyle, zamanla teşkilatın yaygın olarak "Bacıyân" (Bacılar) adıyla anıldığı kaynaklarda zikredilir.³⁷

Ziya Gökalp'in aktardığına göre Eski Türk kadınlarının ihtiyaçları olmasa da el işleri ile uğraştıklarını, boş kalıp gelişi güzel işlerle uğraşmayı sevmediklerini biliyoruz. Bunun örneği Selçuklu Kazvin Kentinin sahibesi olan Hanım Sultandır. Kentin ileri gelenleri kente lağım yaptırmak için gerekli olan parayı istemek üzere sultanın otağının önüne geldiklerinde sultanın el işi yaptığını görürler. Parayı sevdiğini düşündükleri bu sultandan para istemekten vazgeçerek geri dönmeyi düşünürler. Lakin sultan olanları görmüştür ve şaşkınlıkları üzerine şu cevabı verir: "Biz sultanlar böyle el işleriyle uğraşmazsak geçici şeylerle mi uğraşacağız? Böyle bir şey bizim soyumuza yakışmaz. Bu hareket soyumuz için ar değil, büyük bir şereftir der."³⁸ "Bacıyan-ı Rum teşkilatının ahlakı da böyle olduğu için bu hanımlar son derece çalışkan ve ekonomiye katkı sağlayan hatunlardır. Dönem Anadolu'da hızlı göçlerin yaşandığı bir devirdir. Bu göçler bir yandan Anadolu'nun İslamlaşmasını hızlandırırken diğer yandan da barınma, kısa süreli de olsa konaklama ve ihtiyaçlarını karşılama zorunluluğunu gerekli kılmaktadır. Ahi zaviyesine gelen misafirlere yemek pişirme, yatacak yer hazırlama gibi ihtiyaçları bacılar tarafından karşılanmaktadır. Bacıyan-ı Rum

³⁷ Mikail Bayram "Anadolu Selçukluları Devrinde Anadolu Bacıları (Bacıyan-i Rum) Örgütünün kurucusu Fatma Bacı Kimdir? " *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (1), 57-72 (erişim tarihi: 18.10.2022).

³⁸ Gökalp, *Türk Uygarlığı Tarihi*, s.293.

Teşkilatı yetim ve kimsesiz genç kızları himayesine almış, bu kızların eğitim ve evliliklerinden sorumlu olmuştur. Bunun dışında kimsesi olmayan ihtiyar kadınların bakımı gibi birtakım sosyal hizmetlerde de bulunmuşlar, maddî sıkıntıda olanlara yardım etmişlerdir. Anadolu Kadınları Teşkilatı, üyelerine şu telkinde bulunurlardı. “İşine, aşına, eşine sahip ol.” Bu söz Ahi Kadın Teşkilatı’nın ana ilkesi olmuştur. İşine sahip ol; yani bilgili ve maharetli ol ki, evinin düzenini koruyabilesin. Tasarruf et, fazla savurgan olma ki, ocağının ateşi devamlı tutsun. Eşine sahip ol ki, evine bağlı kalsın, gözü dışarıda olmasın. Bacıyan-ı Rum Teşkilatından da anlaşılacağı üzere millet olmak, aynı genetik düşünceyi taşımakla müstesnadır. Z. Gökalp, milleti tanımlarken; millet, ne ırki ne kavmi ne coğrafi, ne siyasi, ne de iradi bir zümre değildir. Millet, dilce, dince, ahlakça ve güzellik duygusu bakımından müşterek olan, yani aynı terbiyeyi almış fertlerden mürekkep bulunan bir topluluktur der. Bu teşkilat da ata kadınlarından devraldığı özellikleri sürdürür. Lakin başarılan bu ekonomi kalkınma hamlesi XIII. yüzyılın ilk çeyreğinden sonra Moğol istilasıyla gerileyerek durma noktasına gelmiştir. Ahiliğin kurulmasında Sultan Alaaddin Keykubat’ın desteğinin büyük olduğu bilinmektedir. Onun öldürülmesiyle Ahiler direnişe geçmiştir. Diğer taraftan da Moğollara karşı örgütlenerek silahlı mücadeleye başlayan Ahiler ve onların yan kolu olan Bacılar Teşkilatı büyük kayıplara uğramışlar, malları ve işyerleri talan edilmiş, büyük bir kısmı şehit olmuş, kalanlar Anadolu’ya yayılmışlardır.

Sonuç Yerine

Türk kadınının yeri tarih içinde birtakım değişiklikler gösterse de devlet ve toplum içinde her zaman özel bir konuma sahip olmuştur. Kadın, annelik özelliğine sahiptir ve bu durum onu yüceleştirir. Nesilleri yetiştiren kadınlardır. Kadın var oldukça aile var olmuş, aile var oldukça devlet yükselmiştir. Tarih çizgisinde Türkler’in bu kadar kuvvetli ve güçlü devletler kurmalarında izledikleri siyaset kadar hatunlarının da yardım ve gayretleri önemlidir. İşte bu yüzden yüzyıllar öncesinde isimleri Banu Çiçek, Selcen Hatun, Tomris Hatun, Bayalun Hatun olan Türk kadınlarının isimleri Kurtuluş Savaşında Kara Fatma, Emir Ayşe, Gördesli Makbule, Adile Onbaşı olmuştur. Bu vatan, sırtında evladı yerine mermi taşıyan analarımızın omuzlarında yükselmiştir. Çünkü vatan, namus ve hürriyet demektir ve Türk kadını bunun her şartta bilincindedir. Türk milletinin bu gününde ve şerefli mazisinde elde edilen zaferlerin arkasında; ailesine, namusuna, vatanın her karış toprağına sahip çıkan şerefli, asil Türk Kadını vardır. Bu coğrafya işte bu yüzden adını bu kadim kültüründen alır; Anadolu...

Kaynakça

- Atlı, Oğuzhan. *Kemal Tahir'in Eserlerinde Halk Bilimi Unsurları, Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi, 2011.*
- Bakırcı, F. *Maddi Kültür, (PDF: Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma Genel Müdürlüğü 9. Milletler Arası Halk Kültürü Kongresi 2017),(erişim tarihi: 25.05.2022).*
- Bayram, Mikail "Anadolu Selçukluları Devrinde Anadolu Bacıları (Bacıyan-i Rum) Örgütünün kurucusu Fatma Bacı Kimdir?" *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, (1), 57-72.*
- Çoruhlu, Yaşar. *Türk Sanatında Hayvan Sembolizmi. Konya: Kömen Yayınları. 2014.*
- Ergin, Muharrem. *Orhun Abideleri. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi. 1970.*
- Ergun, Pervin. *Dede Korkut Hikayeleri. Ankara: Akçağ Yayınları. 2009*
- Gökalp, Ziya. *Türk Uygarlığı Tarihi. İstanbul: İnkılap Kitabevi. 1991.*
- Gökalp, Ziya. *Türkçülüğün Esasları, İstanbul: Varlık Yayınları, 1976.*
- Gökay, O. Şaik. *Dedem Korkut Kitapları. Ankara: Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Yayınları. 1973.*
- Gözyayın, Nevzat. *Türk Ansiklopedisi. Ankara: Cilt 33. 1986.*
- Gültepe, Nihat. *Türk Kadın Tarihine Giriş. İstanbul: Ötüken Yayınları. 2008.*
- Gültepe Nihat. *Türk Kadın Tarihine Giriş. İstanbul: Ötüken Yayınları. 2020.*
- Kabağaça, C. Şakir. *Halikarnas Balıkcısı Anadolu Efsaneleri. Ankara: Bilgi Yayınevi. 2003.*
- Kaplan, Mehmet. *Dede Korkut Kitabında Kadın. İstanbul: Türkiyat Mecmuası. 1951 C9.*
- Karakurt Deniz, *Açıklamalı Türk Söylence Tarihi Sözlüğü. PDF: Sözlük CC. 2011. <https://books.google.com.tr/books?id=JSDYBAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=tr#v=onepage&q&f=false>*
- Kathleen Sears, *Mitoloji 101 Eski Yunan ve Roma Mitolojisi Hakkında Bilmeniz Gereken Her Şey (çev. E. Duru). Say Yayınları. 2018 s.168. (Aktaran Aylin Güngör, Şule Atılğan " Kültürel Anlatılardan Amazon Kadınları Mitlerine: Hareketli Çizgi Roman Uygulamaları '12/2020 s.441-467. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1473426> (erişim tarihi: 15.10.2020).*
- Nizamülmülk. *Siyasetname. İstanbul: Bahar Yayınları. 1987.*
- Ögel, Bahaeddin. *Türk Kültür Tarihine Giriş 6. Ankara: Kültür Bakanlığı. 1991.*
- Ögel, Bahaeddin. *Dünden Bugüne Türk Kültürünün Gelişme Çağları. İstanbul: Türk Dünyası Araştırma Vakfı Yayınları. 2001.*
- Sertkaya, Pınar. "Türk Tarihinde Terkenler", *Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2011.*
- Sezer, Baykan. "Türkiye Sosyolojisi Seminer Notları-2" *Sosyoloji Yıllığı Kitap-8: XIX. Yüzyıl, İstanbul:yy, 2001, s.335.*
- Sezer, Baykan. *Türk Sosyolojisinin Ana sorunları, İstanbul: Doğu Kitabevi, 3. Baskı, 2017, s.125.*
- Stone, M. (2000). *Tanrılar Kadıncı (çev. N. Arman). Payel Yayınları (Aktaran Aylin Güngör, Şule Atılğan " Kültürel Anlatılardan Amazon Kadınları Mitlerine: Hareketli Çizgi Roman Uygulamaları '12/2020 ss.441-467. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1473426> (erişim tarihi: 15.10.2020).*
- Yıldırım, Yüksel. *Kemal Tahir ve Osmanlılık, İstanbul: Doğu Kitabevi, 2019, s.50-53.*
- Yıldırım, Yüksel. "Kemal Tahir Düşüncesinde Osmanlılık ve Anadolu Türklüğü İlişkisi", *Tarih Okulu Dergisi (C:11, S:XXXVI), s.659-675.*